

національного ринку транспорту для європейських перевізників і реалізації потужного транспортного потенціалу України є створення правової основи здійснення мультимодальних перевезень, беручи до уваги, що мультимодальні та інтермодальні перевезення вантажів займають в Україні не більше 0,5 відсотка транспортного ринку, за цим показником Україна відстає від держав - членів ЄС та інших розвинутих держав світу у 20-30 разів. З урахуванням транспортної політики ЄС доцільно розробити Дорожню карту розвитку єдиної транспортної системи України та її інтеграції в європейську транспортну систему, ґрунтуючись на показниках обсягів перевезення, досвіді інших країн і результатах відповідних наукових досліджень.

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПРИПИНЕННЯ ПРАВА РОЗПОРЯДЖЕННЯ ЧАСТКОЮ В СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ЩОДО КОРПОРАТИВНОГО ДОГОВОРУ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА АНГЛІЙСЬКОМУ ПРАВІ

*Дорошенко Ліна Миколаївна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
цивільного права і процесу Донецького національного університету імені Василя Стуса*
*Шемета Тетяна Миколаївна,
секретар судової палати у цивільних справах Вінницького апеляційного суду, суддя,
аспірантка Донецького національного університету імені Василя Стуса*

Із прийняттям Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (далі за текстом – Закону про ТОВ та ТДВ)¹⁶² у правовій системі України продовжується створення умов для використання численних правових конструкцій відомих зарубіжним країнам, однією з яких є корпоративний договір. Необхідність універсалізації, все більший розвиток диспозитивності регулювання за допомогою корпоративного договору зумовлені тим, що на рівні закону неможливо встановити всі необхідні правила, які забезпечують баланс інтересів учасників корпоративних відносин, так само

¹⁶² Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06 лютого 2018 р. № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 13. Ст. 69.

як неможливим є забезпечення вирішення всіх ситуацій всередині товариства за статутом.

На відміну від України корпоративні договори за кордоном не тільки давно нормативно інституціоналізовані, але й активно застосовуються у бізнес–практиці. Напрацьований досвід інших держав, які успішно застосовують інститут корпоративного договору, надає підґрунтя для України у врахуванні помилок та недоліків при використанні корпоративних договорів. У цілому аналізуючи світовий досвід, можна сказати, що найбільш широкого застосування корпоративний договір отримав у країнах англо-саксонської правової системи.

Кожна корпоративна угода – це унікальний інструмент, спрямований на вирішення особливих комерційних цілей його сторін, в тому числі він сприяє реалізації права учасників ТОВ визначати за договором умови та обставини, за якими виникає право або обов'язок розпоряджатися частками в статутному капіталі¹⁶³.

Правове регулювання корпоративного договору в вітчизняному законодавстві здійснюється низкою нормативно-правових актів. Так, права та обов'язки учасників господарських товариств закріплюються у положеннях ст.ст. 116, 117 Цивільного кодексу України та ст.ст. 10, 11 Закону України «Про господарські товариства». Відповідні законодавчі норми визначають перелік прав та обов'язків учасників господарських товариств, при цьому зазначаючи, що вони можуть мати також інші права та обов'язки, передбачені законодавством України або статутом відповідного товариства. Право укладати корпоративні договори цими законодавчими актами не передбачається. Крім того, в перехідних положеннях нового Закону про ТОВ та ТДВ міститься вимога визнати таким, що втратив чинність, Закон України «Про господарські товариства» у частині, що стосується товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю.

¹⁶³ Шуляківська М., Яновський О. Інструменти розпорядження часткою в статутному капіталі. URL: <https://zkg.ua/korporativnyj-dohovir-instrumenty-rozporjadzhennya-chastkoyu-v-statutnomu-kapitali/>.

Прийняття Закону про ТОВ та ТДВ стало еволюційним етапом реформування корпоративного законодавства. Положеннями ч.1,2 ст. 7 Закону України про ТОВ та ТДВ учасникам товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю забезпечується значний простір для врегулювання відносин в сфері здійснення їх повноважень за допомогою договорів. В цьому законодавчому акті договір щодо здійснення прав учасниками товариства називається корпоративним та дається його визначення, а саме встановлюється, що корпоративний договір – це договір, за яким учасники товариства зобов'язуються реалізовувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації. Також, варто пам'ятати, що корпоративний договір не створює нових корпоративних прав, які не передбачені статутом або законодавством, але змінює порядок їх реалізації¹⁶⁴. Як наголошує І.С. Шиткіна, корпоративний договір не містить норм, обов'язкових для всіх, а регулює відносини тільки членів, що його уклали, і не поширюється на майбутніх учасників¹⁶⁵.

Отже, набуття третьою особою частки в статутному капіталі автоматично не робить цю особу стороною корпоративного договору. Проте, договором можуть бути передбачені положення, що учасник-відчужувач має повідомити покупця про існування корпоративного договору, а також забезпечити наступне його приєднання до договору.

Одним з дискусійних питань стосовно порядку припинення корпоративного договору є питання збереження дії договору у випадку припинення права розпорядження часткою однією зі сторін договору. В науковій літературі можна виокремити два основних напрями за цією проблематикою.

Прибічники першої точки зору вважають, що припинення права розпорядження частками однієї зі сторін договору є підставою для

¹⁶⁴ Дорошенко Л.М. Поняття та сутність корпоративного договору. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 2. С. 152-157.

¹⁶⁵ Шиткіна І.С. Локальное нормотворчество коммерческих организаций. *Приложение к журналу «Хозяйство и право»*. 2002. № 3. С. 115.

дострокового припинення корпоративного договору¹⁶⁶. В вітчизняній літературі зазначається, що договір може містити положення щодо припинення його дії після припинення однієї з його сторін участі у товаристві.

Представники іншої точки зору наполягають на тому, що корпоративний договір продовжує існувати незалежно від припинення права розпорядження часткою однієї зі сторін договору. Прибічники цієї позиції аргументують це тим, що припинення розпорядження частками однією зі сторін договору не впливає на дійсність договору, який раніше укладений цією стороною¹⁶⁷.

Аналізуючи ці наукові позиції, слід звернути увагу на наступне. В вітчизняному законодавстві припинення права власності на майно як підстава дострокового припинення договору є наслідком фідучіарного характеру такого договору. Так, договір простого товариства за загальним правилом припиняється внаслідок виділу частки учасника на вимогу його кредитора, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників (п. 7 ч. 1. ст. 1141 Цивільного кодексу України). В той же час положеннями ч. 2 ст. 7 Закону про ТОВ та ТДВ не передбачаються підстави припинення дії корпоративного договору, а лише зазначається, що строк дії корпоративного договору визначається в договорі. Такі ж положення щодо укладення аналогічного договору між учасниками містяться у ст. 26¹ Закону України «Про акціонерні товариства», а саме - договір між акціонерами укладається на визначений строк або безстроково і договір між акціонерами є обов'язковим лише для його сторін.

На нашу думку, корпоративний договір в вітчизняному праві не має фідучіарного характеру. Сторони такого договору визначають лише порядок здійснення ними своїх корпоративних прав з метою отримання прибутку (оскільки договір укладається щодо здійснення корпоративних прав в підприємницькому товаристві), що дає можливість припускати, що їм байдуже

¹⁶⁶ Гурьев В.Н. Акционерные соглашения как группа корпоративных договоров: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Российская государственная академия интеллектуальной собственности. Москва, 2012. С. 20.

¹⁶⁷ Корпоративное право: учебный курс / под общ. ред. И.С. Шиткиной. Москва: КНОРУС, 2011. С. 491 – 492.

з юридичної точки зору з ким укласти такий договір. Таким чином, можна дійти висновку, що більш прийнятною є точка зору науковців про збереження дії договору незалежно від припинення права розпорядження часткою в статутному капіталі однією з його сторін.

В англійській науковій літературі зазначається, що в більшості випадків припинення права учасника розпоряджатися акціями (частками) не є підставою припинення договору щодо здійснення прав учасника компанії. Це обумовлено тим, що компанія може продовжувати здійснювати господарську діяльність незалежно від змін складу акціонерів (учасників). В той же час в випадку, якщо діяльність компанії не може більш здійснюватися після припинення права розпорядження частками одним з її учасників (наприклад, зміна складу учасників в компанії, частки якої належать одній родині), то факт припинення права розпорядження часткою учасником-стороною корпоративного договору може бути підставою його припинення¹⁶⁸.

Вищезазначене дає підстави для висновку, що в вітчизняному праві корпоративний договір продовжує існувати незалежно від припинення права розпорядження часткою однією з його сторін. В англійській юридичній літературі також акцентується увага на тому, що за загальним правилом корпоративний договір не припиняє достроково своєї дії у випадку припинення права розпорядження часткою стороною корпоративного договору.

Наразі практичне застосування такої корпоративної конструкції як корпоративний договір в Україні лише розпочинається. Велику роль в подальшому відіграватиме саме судова практика, яка буде формувати праворозуміння цих механізмів за умов універсалізації законодавчого регулювання. Законодавчі новели дають надію на розвиток їх використання, оскільки до цього часу значне відставання українського корпоративного права свідчило про неконкурентоспроможність вітчизняних корпоративних механізмів (точніше спроб їх моделювання різними договірними

¹⁶⁸ Joint Ventures & Shareholders Agreements. Ed. by C. Wilkinson. Gateshead. 2009. P.214.

конструкціями) та змушувало учасників господарських товариств та інвесторів використовувати іноземні юрисдикції.

ЩОДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ У ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ РЕКОМЕНДАЦІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА РОЗВИТКУ З ПИТАНЬ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ У ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Захарченко Андрій Миколайович
доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри господарського права
Донецького національного університету імені Василя Стуса

Одним з нагальних завдань, що постали перед Україною на сучасному етапі, є подолання проблем у державному секторі економіки на основі врахування рекомендацій, викладених у Керівних принципах Організації економічного співробітництва та розвитку щодо корпоративного управління для підприємств з державною участю – документі, який вважається прийнятим на міжнародному рівні стандартом стосовно оптимального виконання функцій держави як засновника (учасника) таких підприємств (далі – Рекомендації ОЕСР)¹⁶⁹. Про доцільність застосування Рекомендацій ОЕСР йдеться у ряді правових актів Уряду України¹⁷⁰. Крім того, зобов'язання України з імплементації Принципів ОЕСР щодо корпоративного управління (доповненням до яких є вищеназвані Рекомендації ОЕСР) зафіксовані Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським

¹⁶⁹ Руководящие принципы ОЭСР по корпоративному управлению для предприятий с государственным участием (редакция 2015 г.). Веб-сайт Організації економічного співробітництва та розвитку. URL: <http://www.oecd.org/daf/oecd-guidelines-on-corporate-governance-of-state-owned-enterprises-2015-edition-9789264263680-ru.htm>.

¹⁷⁰ Про схвалення Стратегії підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 травня 2015 р. № 662 р. *Офіційний вісник України*. 2015. № 54. Ст. 1756. (Із змінами); Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. 11 травня.